

melyre Betlehem tanítja és vezeti az emberiséget, értékesebb Isten előtt, mint minden egyéb, merően természetes vállalat és küzdelem.

Hát ezért él s nem pusztul el Betlehem. Ezért él a szívekben, ezért édesíti és nemesíti az emberiség életét: Jőjjetek ti, kiknek sötét és vigasztalan a lelke: az isteni Gyermek mosolygó két szeme a hitnek és szeretetnek két öröklámpája: gyujtsatok magatoknak itt mennyei fényt s örök világosságot...

A mese szerepe a nyelvtanulásban

A helyes és értelmes beszédre, gondolataink kifejezésére való oktatás az iskola egyik legfőbb feladata. A tanuló beszédképességétől függ minden haladás — ez biztosítja, különösen a felsőbb osztályokban, a tanítás eredményének szabatos, világos formába öntött előadását.

A gyermek nyelvének kiművelése két irányu: alaki (formális) és anyagi. Az előbbit a nevelő választékos beszédén kívül, az irodalmi értékű olvasmányok, utóbbit pedig főként és elsősorban az olvasmány tartalma, a szókincs gazdagodása mozditja elő. Ha tehát nyelvet tanítunk, ezt a kettőt, a tanuló szókincsét és kifejezésének gazdagodását kell tökéletesíteniünk.

Ezt a munkát már legalsóbb fokon kell kezdenünk, természetesen a gyermek értelmi képességeinek megfelelő eszközökkel. Törekedjünk már itt a szókincs, a nyelv és formaérzék fejlesztésére, a fokozatos haladás és a körültekintő építés munkája mellett.

Mindnyájan jól tudjuk, hogy nemcsak a nyelvtudásnak, de a nyelvtanításnak is különböző fokai vannak. Más az, az alsóbb és más a felsőbb osztályokban. Az alsóbb osztályokban, a gyermek nyelvének fentebb vázolt kétirányú fejlesztése olyan szorosan összefügg egymással, hogy azokat szétválasztani nem lehet, de nem is szabad. Keresnünk kell tehát egy olyan eszközt, aminek segítségével ezt a kétirányú tevékenységet könnyen és hatékonyan biztosíthatjuk. Ezt az eszközt pedig az alsó osztályok részére leg-tökéletesebben a mese szolgáltatja, mert ezen a fokon legkönnyebben a mese hallgatása által kerül a nyelv a megfigyelésnek, vizsgálódásának által pedig a tanulásnak középpontjába.

De figyelembe kell vennünk azt is, hogy a nyelv szépsége és gazdagsága az irodalommal szoros kapcsolatban áll, azzal anynyira közös, hogy működését, a tőle kapott anyag útján gyakorolja. Így a mese is, mint irodalmi termék, bőséges és gazdag alkalmat nyújt a nyelv különböző formáinak állandó és helyes használatára és sokkal több szolgálatot fog nyújtani a nyelvtanításnak, a beszéd könnyebbé és folyékonyá tételénél, mint sok hó-

napnak pusztán a gépies beszédre nevelő fáradságos és lélek nélküli munkája.

A mese, a nyelvképzésnek ez a fontos alapja, azzal az előny-nyel is rendelkezik, hogy ismert elemekre, a gyermek mindennapi tapasztalataira épít és ezeket a tapasztalatokat idealizálja és kiszélesíti. Gazdagítja szókincsét, finomítja kifejezését és a szavak értelmének, jelentésének sok árnyalatát is felfedi a tanuló előtt, az emberi hang kifejező ereje által. Mindezek mellett az összes kifejezési módok gyakorlását is biztosítja.

Annak megvilágítására, hogy a mesét hogyan lehet a nyelvtanítás szolgálatába állítani és értékesíteni, az alábbi mesét választottam, amely úgy formailag, mint tartalmilag szinte tökéletes. A „Három kecske“ című mesét nem szükséges itt előadnom, hiszen annyira közismert, így tehát csupán a szerkezetét mutatom be. Az első része a bevezetés (expositio) a három kecske bemutatása. Ezt követi a probléma felvetése: (célkitűzés) fel akarnak menni a domboldalra élelemért. Most következik a bonyodalom (tárgyalás, a probléma megoldása): egy hidon kell átmenniök, amit egy rut manó őriz, akinek „nagyon fáj a foga“ a kecskékre. Először a legfiatalabb kecske megy át a hidon, a manó meg akarja enni. de találékony-sága és ügyessége kimentli szorult helyzetéből. Jön a második kecske, ez is felismeri a helyzetet, szintén megmenekül, végül a legöregebb legyőzi a csunya manót és elpusztítja. Az ostoba mindig pórul jár, állapítjuk meg közösen a tanulságot és azt, hogy a kecskék elérték kitűzött céljukat.

Az igazi mese, — amint látjuk, — tökéletes egység: minden esemény a központba helyezett gondolat szolgálatában áll. Az ok és okozat teljes egyensúlyban van egymással és az események elrendezése biztosítja az édeklődés állandó ébrentartását és fokozását. Problémája is alkalmas arra, hogy a gyermek elé vetítsük, befejezése pedig etikai célt szolgál, mert az okosság, a szellemi felsőbb-ség győzelmét hirdeti az ostoba támadó felett.

A mese feldolgozását a következőképen gondolom.

A mese elmondása után a tanító kedves közvetlenséggel megbeszéli — az általa már megállapított részekre osztás alapján — az egész mesét. Kérdések segítségével a gyermekek több egységre bontják a mesét, a különböző szereplőket és helyzeteket megjelölik, a cselekményt dramatizálják, a lényeges részeket elmondják és végül az egész mesét elbeszélve, a nyelvképzés szolgálatába állítják.

A gyermekek a mesét, mint egy szindarabot, öt részre bontják s a részeknek egymáshoz és az egészhez való kapcsolatát megértik. (1. = a három kecske együtt élt egy házikóban, élelemért akartak menni a domboldalra, hogy jóllakjanak; 2. = egy hidon kellett átmenniök, de azt egy manó őrizte, akinek „nagyon fáj a foga“ a kecskékre; 3. = a legfiatalabb kecske próbálkozása és megmenekülése; 4. = a középső kecske szereplése és végül 5. = a legidősebb kecske küzdelme és sikere.) A mese feldolgozása-

nak logikai sorrendje a megjelenítés, megvitatás, elbeszélés és a kifejezések különböző módjainak megisméltése lesz. A tanulók lelkében való kép felébresztése után következik a beszéd, a rajz, gesztus stb. De mindenkor a kifejezésnek legalkalmasabb módját választva. Ennél a mesénél a megjelenítés játssza a főszerepet. A tanító szerepe itt nem a gyermekek tanítása, hanem azok képzeletének irányítása lesz, mégpedig úgy, hogy ez az elképzelés alkalmas eszközök által kifejezésre is jusson.

Természetesen nem minden mesénél szükséges az ilyen részletes analízis. A különböző kifejezési módok alkalmazását is jól meg kell válogatnunk. Egyszer az egyik, máskor a másik fog előtérbe lépni, a mese karaktere, a tanító kényelemszeretete, az osztály értelmi foka és a kézimunkaanyag gazdagsága szerint.

A feldolgozás vázlata a következő:

1. A történet helyének (a mese háttérének) megjelenítése. Rajzolás. (Erre legalkalmasabb ezen fokon a kréta és az iskolai tábla. A tájkép ábrázolásánál a kréta szélesebb oldalával huzott függőleges vonalak fatörzset, a rézsutósak dombot, a vízszintesek utat jelentenek, esetleg folyót, házat jelölhetnek, ami semmi nehézséget nem okoz és a reprodukálásnak legegyszerűbb formái. A rajz kezdetben bizony gyarló, de lassan-lassan úgy forma, mint arány tekintetében tökéletesedik, természetesen a tanító vezetése, irányítása mellett.)

2. A forma és az alak megjelenítése. Milyen a kecske? A manó? stb. A mese szereplőit papírból kivágatjuk. Kézügyesség: a gyermekek a mesében szereplő alakok körvonalait papírra rajzolják és azután kivágják.

3. A mozgás megjelenítése. Hogyan sétált a kecske? A manó? stb. Kifejezés: a mese szereplőinek alakjait a különböző események kapcsán bemutatják a gyermekek. (Ennek okvetlenül meg kell előznie a mese dramatizálását!)

4. A szín megjelenítése. Milyen színű a kecske? A manó? stb. Kifejezés: színes írónnal festés. (Azért jók az előbb kivágott alakok, mert így a színezés az alak körvonalait nem lépheti túl, ami igen gyakori hiba a gyermekek rajzában!) A színes alakokat alkalmas háttérre rá is ragaszthatjuk. (Ezt úgy készíthetjük el, hogy egy fehér lapnak felét kékre (az égbolt), másik felét pedig — az évszakok szerint — zöldre, barnára vagy szürkére színezzük a gyermekek.)

5. Az alakok plasztikai megjelenítése. Miből lehetne a három kecskét elkészíteni? Agyagmunka. (Ezt természetesen csak munkateremmel felszerelt iskolában lehet nehézség nélkül és eredményesen végezni!)

6. A cselekmény megjelenítése. Szeretnétek-e eljátszani ti is ezt a szép mesét? A mese dramatizálása. (A gyermekek teljes szabadságot élveznek. Ők választanak maguk közül rendezőt, aki eljátszatja a mesét. Csak akkor avatkozunk bele, ha az elkerülhetetlenül szükséges. De némajáték formájában is előadhatják a

mesét, ilyenkor ebből állapítsa meg az osztály a történetet.

7. A beszéd (kifejezés) gyakorlása. Ki tudná elmondani ezt a mesét? Élőbeszéd. (Itt az ügyesebbek csak egy-egy rész elmondását végezzék, a gyengébbek lehetőleg többet beszéljenek. Az esetleg előforduló nyelvi hibákat javítgassuk. Kerüljük azt, hogy a gyermekek mindig csak kérdésre feleljenek, adjunk alkalmat az önálló, összefüggő elmondásra is. Ne ismételtessük azonban a mesét sokszor, mert ez unalmassá válik a gyermekeknek.)

A mese a gyermek egész világát megmozgatja. Lelkének sokoldalú megnyilvánulását, az értelmi, érzelmi nevelés, a szellemi önmunkásság szolgálatába állíthatjuk, ami pedig a legnehezebb feladat, de egyuttal a legszebb és legnemesebb nevelői feladat is.

Használjuk fel a mesét nyelvtanításunkban is, megéri a vele való fáradságot s olyan adatok jutnak birtokunkba — a gyermeki lélek titkainak feltárulásával, — amelyek igen megérdemlik a fáradságot, amellyel a szebb jövő, egy jól előkészített magyar jövő építő munkáját szolgáljuk.

(—)

Kormányzónk névünnepe

Alljunk meg egy percre napi munkánkban, tegyük le egy kissé a munka szerszámain, pihentessük el a gondokat, terveket, csitítsuk el a mindnyájunk életére rátörő keserveket s küldjünk egy fohászt a jó Istenhez, hogy Kormányzó Urunkat megtartotta nekünk s kérjük, hogy adjon neki továbbra is egészséget és erőt ahhoz a történelmi feladathoz, amelyet nemzetünk történelmének talán legsúlyosabb, legválságosabb idejében vállalt magára.

Csak az isteni gondviselés küldhette a veszendőbe induló magyarság élére őt, hogy az ő tengerek viharában edződött tekintete kutassa fel a biztos révet, s az ő erős keze vezesse csendesebb vizekre összetört kormányu gályánkat. A világháború utáni évtizedek elválaszthatatlanok az ő nevétől. Történelmi igazság, hogy az ő neve jelentett a háborúk és forradalmak szörnyű évei után megnyugvást, békét, csendes munkát s az ő neve adta meg először nekünk, magyaroknak azt a hitet is, amely remélni engedti, hogy az ezeréves haza visszaszerzése felé vezet utunk...

Alljunk meg egy percre ennél a gondolatnál, köszönjük meg a jó Istennek kegyelmét, hogy őt küldötte viharvert hajónk kormányzására, mert nélküle beteljesedett volna rajtunk elleneink vágya és kívánsága: a magyarság eltűnése a föld színéről. Köszönjük meg a jó Istennek, hogy a legnagyobb veszedelemben nem hagyott el bennünket s adjunk hálát jóságáért, amely megszánta nemzetünket akkor, amikor a lesújtó korbácsok alatt vonaglott halálraszántan. De egy kérő fohászt is küldjünk Hozzá: Jutalmazza meg a mi Kormányzó Urunkat e másfélévtizedet be-